

УДК 025.4

Світлана Галицька,

науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: galizkaya@nbuv.gov.ua

тел.: +38(095)712-12-34

ORCID 0000-0001-7902-8580

Тетяна Медвідь,

молодший науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: medvidts@nbuv.gov.ua

тел.: +38(067)526-04-58

ORCID 0000-0002-9417-724X

РОЗДІЛ «ЕКОНОМІКА. ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ» ТЕМАТИЧНОГО НАВІГАТОРА НБУВ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОШУКУ

Розглянуто тематичний пошук на прикладі розділу навігатора «Економіка. Економічні науки». Визначено, що тематичний навігатор сприяє підвищенню ефективності інформаційного пошуку джерел наукової інформації. З'ясовано, що важливим є подання класифікаційної системи у вигляді інтерактивного ієрархічного тематичного дерева знань, що надає можливість користувачу обмежити пошук певною тематичною галуззю. Необхідним елементом сучасної міжбібліотечної комунікації є також обов'язкове впровадження у систему тематичного пошуку національної бібліотеки міжнародної класифікаційної системи, такої як УДК.

Ключові слова: розділ, рубрика, тематичний навігатор, інформаційний пошук.

Постановка проблеми. Завдання сучасної бібліотеки – сприяти інтеграції електронних каталогів з наданням доступу до електронних інформаційних ресурсів, зокрема, забезпечити ефективну навігацію у власному інформаційному ресурсі, який охоплює усе різноманітне середовище накопиченого наукового знання, досвіду в усіх сферах людської діяльності, надати користувачу можливість швидко і зручно знайти потрібну інформацію, одержати повну і релевантну відповідь на свій тематичний запит.

Актуальність дослідження. Зростає значення засобів, які застосовують користувачі для орієнтування на бібліотечних сайтах, що, відповідно, викликає підвищення вимог до інструментів реалізації систем навігації. Комплекс основних елементів навігації має надавати користувачу усі можливості пошуку найзручнішим для нього, доцільним і оптимальним способом.

Метою статті є визначення ефективності інформаційного пошуку джерел наукової інформації у тематичному навігаторі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Виклад основного матеріалу. Тематичний навігатор, розроблений відділом інформаційно-комунікаційних технологій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) і розміщений на сайті, є потужним і зручним засобом навігації в масивах інформаційних ресурсів НБУВ, зокрема, тематичного пошуку за класифікаційними індексами. Тематичний навігатор, одна з форм реалізації інформаційної функції бібліотеки, є яскравим прикладом трансформування бібліотечної технології під впливом електронного середовища, взаємопроникнення бібліотечних та інформаційних підходів, він наочно демонструє нові форми взаємодії традиційних засобів упорядкування знань та нових семантичних інструментів, які пропонує сучасний спектр бібліотечно-інформаційних послуг [5, с. 46].

Варто зазначити, що основою для створення тематичного навігатора, власного інформаційного продукту, стала база даних «Скорочений варіант Рубрикатора НБУВ для наукової бібліотеки». Скорочений варіант таблиць Рубрикатора НБУВ – це органічна підсистема інформаційно-пошукової, інформаційно-комунікативної системи НБУВ, компонент лінгвістично-довідкового забезпечення автоматизованої бібліотечної технології.

За допомогою тематичного навігатора пошук здійснюється одночасно в електронному каталозі НБУВ, який містить книжкові та періодичні видання, і в реферативній базі даних.

Тематичний навігатор наочно демонструє класифікаційну ієрархію інформаційного ресурсу бібліотеки, складниками якого є всі розділи знань. Саме такий вигляд дозволяє користувачам переходити від однієї теми до іншої, з будь-якого рівня класифікаційної ієрархії – на рівень вище або нижче для розширення, або звуження меж тематичного пошуку, обирати необхідний розділ і переглядати його

структуру, відкривати певні рубрики для перегляду їхнього змісту, тобто, поступово розширювати межі пошуку, максимально повно використовуючи усі функціональні можливості інформаційно-пошукової системи.

Розглянемо тематичний пошук на прикладі розділу навігатора «Економіка. Економічні науки».

Тематичний навігатор надає можливість обрати необхідний розділ з класифікаційної ієрархії, за якою упорядковано фонди бібліотеки:

Економіка. Економічні науки.

Основні підрозділи:

Світова економіка

Економіка окремих країн і частин світу

За ієрархією можна перейти до детальніших підрозділів і рубрик:

Економіка України

Зовнішні економічні зв'язки України

Оберемо підрозділ «Економіка України в цілому» для ознайомлення з його структурою і поглиблення пошуку за допомогою підпорядкованих рубрик (рис. 1).

Рис. 1. Структура розділу «Економіка України в цілому»

Інформаційний пошук у тематичному навігаторі можна здійснювати за певними підрозділами, а також за їхньою структурою, заданим терміном або термінологічним сполученням тощо. Це досить зручно, адже більшість термінів і понять різної тематики є тотожними, але тематично можуть відображатися в різних розділах

знань. Саме пошук за терміном, або термінологічним сполученням, є найефективнішим для користувача через те, що він має змогу знайти певну рубрику систематичного каталогу, визначити її місце у класифікаційній ієрархії, а також побачити кількість документів, зібраних під цією рубрикою і перейти до їх переліку.

Так, наприклад, скористуємося терміном «ринок» для обмеження сфери пошуку, тобто, для виокремлення з класифікаційного ряду комплексу рубрик певного тематичного наповнення, в яких слід продовжувати пошук:

РИНКОВА ЕКОНОМІКА
ЕКОНОМІКА МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ (РИНОК БЕЗ
КОРДОНІВ)

ТРУДОВІ РЕСУРСИ

ФІНАНСИ. КРЕДИТ. ГРОШОВИЙ ОБІГ

КРЕДИТ

СВІТОВА ЕКОНОМІКА ВНУТРІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

ФІНАНСИ. ГРОШОВИЙ ОБІГ. КРЕДИТ

Своєю чергою, певний підрозділ містить відповідні, підпорядковані йому, рубрики та підрубрики. Хоча загальну кількість рубрик робочих таблиць класифікації значно скорочено, але їх достатньо для того, щоб користувач мав змогу зорієнтуватися у потрібній тематиці. Крім того, тематичний навігатор надає відомості щодо кількості документів, зібраних під певною рубрикою. Зручним є те, що документи одразу поділяються на книжкові видання, періодичні видання та записи з реферативної бази (рис. 2):

Рис. 2. Рубрика тематичного навігатора
«Капітальні вкладення (інвестиції)»

Зазначена кількість документів передбачає у подальшому деталізацію рубрики скороченого варіанта Рубрикатора НБУВ («Капітальні вкладення (інвестиції)») згідно з тематикою надходжень, наприклад, виокремлення таких підрубрик:

Економічна ефективність капітальних вкладень (інвестицій) в Україні

Інвестиційна конкурентоспроможність в Україні

Інвестиційна політика в Україні

Управління інвестиціями в Україні

Планування інвестиційної діяльності в Україні

Фінансовий потенціал інвестиційної діяльності в Україні

Ризики інвестиційної діяльності

Глибина деталізації розділів не обмежена. Рівень деталізації різних рубрик може відрізнятися один від одного.

Описи рубрик тематичного навігатора містять відповідні класифікаційні індекси і заголовки рубрик універсальної десятикової класифікації (УДК). Так, для рубрики «Кредит» маємо перелік індексів УДК:

336.717.71 Операції з цінними паперами. Біржові операції (на основі комісійних)

336.76 Фондовий ринок. Ринок грошей. Ринок капіталу. Управління приватним майном за дорученням

336.761 Ринки цінних паперів. Біржові операції з облигаціями, акціями, цінними паперами. Фондові біржі

336.763 Цінні папери. Акції та паї

336.77 Кредит. Кредитна справа. Економічна функція кредиту

Ці індекси визначають повний або частковий збіг змісту рубрик двох класифікацій, що сприяє оптимізації інформаційно-пошукової системи бібліотеки і допомагає процесам інтеграції власної системи організації знань бібліотеки у міжнародний бібліотечний простір, а також створює підґрунтя для реалізації на порталі НБУВ пошуку в електронному каталозі та інших електронних інформаційних ресурсах через Універсальну десятикову класифікацію [2, с. 5].

Тематичний навігатор забезпечує швидкий перехід з рубрики до бібліографічної бази даних з формуванням бібліографічних записів документів відповідної тематики і дозволяє користувачу обирати напрям інформаційного пошуку серед конкретного виду документів: «впроваджено інтуїтивно зрозумілу послугу, коли

замість систематичного індексу на екрані користувач бачить інтерактивне гіперпосилання з тематичною рубрикою, натискаючи яке, він автоматично отримує бібліографічну добірку за відповідною темою з величезного фонду бібліотеки» [5, с. 145].

Користувач має можливість продовжити пошук в отриманому переліку документів за ключовими словами (також існує функція «у знайденому»), сортувати документи за автором, назвою тощо, скористатися класифікаційним індексом або заголовком тематичної рубрики, які є лексичними одиницями інформаційно-пошукової мови та працюють в автоматизованій системі бібліотеки, як елементи зв'язку між базами даних пошукової системи НБУВ, для обмеження і спрямування пошуку, і, таким чином, скорочення кількості нерелевантних документів (рис. 3).

Рис. 3. Перелік бібліографічних записів («Матеріальний добробут населення»)

Отже, тематичний навігатор побудовано на підґрунті скороченого варіанта Рубрикатора НБУВ з ієрархічною структурою категорій,

яка охоплює усі галузі знань. Він наочно демонструє організаційну структуру інформаційного ресурсу НБУВ і забезпечує загальний огляд систематичного каталогу з можливістю прямого доступу до необхідних розділів, рубрик і підрубрик, тобто, оптимізує пошук бібліографічних ресурсів завдяки використанню наукової класифікації. Це яскравий приклад взаємопроникнення традиційної бібліотечної та інформаційної технології: інформатизація суспільства зумовила «органічне сполучення накопичених суттєвих досягнень традиційної інформаційно-бібліотечної сфери діяльності та переваг сучасної комп'ютерної технології» [5, с. 100].

Варто підкреслити, що основа тематичного пошуку за класифікацією закладається під час наукового опрацювання документів і ведення каталогу, тобто, в процесі виконання основних робочих процесів систематизації. Виконання цих процесів в електронному середовищі, яке вимагає уваги, точності та ретельності під час заповнення баз даних, є вагомим внеском систематизаторів відділу комплексного опрацювання документів НБУВ у вирішення комплексного завдання забезпечення якості інформаційно-пошукової системи бібліотеки. Саме постійна робота над розробкою і вдосконаленням сукупності лінгвістичних пошукових засобів, які зумовлюють якість функціонування цієї системи, створює оптимальні умови організації ефективного доступу до документних масивів бібліотеки, повноти використання її інформаційного потенціалу, і, відповідно, максимально повного задоволення запитів користувачів.

Висновки та практичне значення. Тематичний навігатор є налагодженим механізмом предметного доступу до усього комплексу зведених інформаційних ресурсів бібліотеки, він оптимізує, спрощує і прискорює процес тематичного пошуку за науковою класифікацією, яка передбачає упорядкування бібліотечного фонду за тематикою документів. Тому сьогодні так важливо продовжувати роботу з актуалізації розділів і підрозділів Рубрикатора НБУВ, у процесі якої здійснюється вдосконалення структури інформаційно-пошукової мови шляхом методичного редагування і коригування робочих таблиць класифікації. Процеси ведення Рубрикатора НБУВ з урахуванням його специфіки забезпечують якість тематичного пошуку, тобто, ефективність використання тематичного навігатора. Це процеси індексування документного потоку і внесення даних в ЕК, редагування баз даних, удосконалення пошукових процедур

тощо, які загалом дозволять визначити ефективну стратегію тематичного пошуку інформаційних ресурсів.

Впровадження тематичного навігатора є важливим етапом модернізації бібліотечної діяльності і адаптації бібліотеки до умов сучасного інформаційного суспільства. Він є важливим складником інформаційно-пошукової системи НБУВ, який сприяє підвищенню ефективності інформаційного пошуку джерел наукової інформації і забезпечує високий рівень і релевантність результатів пошуку.

Список бібліографічних посилань

1. Лобузін К. Бібліотечні класифікації в сучасних інформаційних сервісах [монографія]. Київ. 2010. 132 с.
2. Лобузін К. В., Галицька С. В., Орешина Н. В. Адаптація лінгвістичних засобів наукової бібліотеки до вимог інтернет-середовища та міжнародних стандартів. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 4. С. 3–7.
3. Лобузін К. В., Галицька С. В., Орешина Н. В. Удосконалення рубрикатора наукової бібліотеки як лінгвістичної основи пошукової інформаційно-комунікативної системи. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2016. Вип. 44. С. 448–460.
4. Лобузін К. В., Клочок А. Г. Електронний каталог НБУВ: проблеми адаптації до умов сучасного інформаційного середовища. *Бібліотечний вісник*. 2011. № 4. С. 3–10.
5. Лобузін К. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності [монографія]. Київ. 2012. 375 с.
6. Рубрикатор НБУВ. Скорочений варіант / К. В. Лобузін та ін., відп. ред. К. В. Лобузін. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ. 2016. 570 с.
7. Рубрикатор НБУВ. Скорочений варіант / К. В. Лобузін та ін. ; відп. ред. К. В. Лобузін. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 570 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/EIF0000074/ (дата звернення: 17.05.2017).
8. Таблиця відповідності скорочених варіантів УДК і ББК: зі змінами та допов. до УДК станом на 2008 рік, ББК – на 1997 рік / Держ. наук. установа «Кн. палата України ім. Івана Федорова». Київ. 2010. 40 с.
9. Таблиця зіставлення індексів УДК і ББК: УДК станом на 2011 р., ББК – на 1997 р. / Держ. наук. установа «Кн. палата України ім. Івана Федорова». Київ. 2016. 70 с.

References

1. Lobuzina, K. V. (2010). *Bibliotechni klasyfikatsii v suchasnykh informatsiinykh servisakh* [Library classification of modern information

ISSN 2224–9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2019. Вип. 56
services]. Kyiv, Ukraine: Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. [In Ukrainian].

2. Lobuzina, K. V., Halytska, S. V., & Orieshyna, N. V. (2017). Adaptatsiia lingvistichnykh zasobiv naukovoï biblioteky do vymoh internet-seredovyscha ta mizhnarodnykh standartiv [Adaptation of the linguistic resources of the scientific library to the requirements of the Internet environment and international standards]. *Bibliotechnyi Visnyk – Library Bulletin*, 4, 3-7. [In Ukrainian].

3. Lobuzina, K. V., Halytska, S. V., & Orieshyna, N. V. (2016). Udoskonalennia rubrykatora naukovoï biblioteky yak lingvistichnoi osnovy poshukovoï informatsiino-komunikatyvnoi systemy [Improvement of the nomenclature of the scientific library as a linguistic basis of the search information and communicative system]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskogo – Scientific works of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine*, 44, 448-460. [In Ukrainian].

4. Lobuzina, K. V., & Klochok, A. H. (2011). Elektronnyi katalog Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: problemy adaptatsii do umov suchasnoho informatsiinoho seredovyscha [The electronic catalog Vernadsky National Library: Problems of adaptation to the modern information environment]. *Bibliotechnyi Visnyk – Library Bulletin*, 4, 3-10. [In Ukrainian].

5. Lobuzina, K. V. (2012). Tekhnologii organizatsii znannyevykh resursiv u bibliotечно-informatsiinii dialnosti [Technologies of organizing knowledge resources in library and information activities]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

6. Lobuzina, K. V., Halytska, S. V., Zaichenko, N. Ya., Medvid, T. S., Orieshyna, N. V., Perenesiienko, I. P., & Sandul, O. H. (2016). Rubrikator Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. Skorochenyi variant [The Rubricator of The Vernadsky National Library of Ukraine. Short version] (Lobuzina, K. V. (Ed.)). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

7. Lobuzina, K. V., Halytska, S. V., Zaichenko, N. Ya., Medvid, T. S., Orieshyna, N. V., Perenesiienko, I. P., & Sandul, O. H. (2016). Rubrikator Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. Skorochenyi variant [The Rubricator of The Vernadsky National Library of Ukraine. Short version] (Lobuzina, K. V. (Ed.)). Kyiv, Ukraine. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/EIF0000074/. [In Ukrainian].

8. Akhverdova, M. Y. (Ed. et all) (2010). Tablytsia vidpovidnosti skorochenykh variantiv UDK i BBK: zi zminamy ta dopovnenniamy do UDK stanom na 2008 rik, BBK – na 1997 rik [Table accordance shortened version of UDC and BBK, with amendments to the UDC as of 2008, BBK - for 1997]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

9. Akhverdova, M. Y. (Ed.) (2016). Tablytsia zistavleniia indeksiv UDK i BBK: UDK stanom na 2011 r., BBK – na 1997 r. [Table of comparison of UDC and BBK indexes [Text]: UDC as of 2011, BCC – in 1997]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

Svitlana Halytska,

Research Associate,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

3, Holosiivskyi ave., Kyiv, 03039, Ukraine

e-mail: galizkaya@nbuv.gov.ua

tel.: +38(095)712-12-34

ORCID 0000-0001-7902-8580

Tetiana Medvid,

Junior Research Associate,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

3, Holosiivskyi ave., Kyiv, 03039, Ukraine

e-mail: medvidts@nbuv.gov.ua

tel.: +38(067)526-04-58

ORCID 0000-0002-9417-724X

The section «Economics. Economic Sciences» Thematic Navigator VNLU: ensuring the effectiveness of intellectual search

The article discussed thematic search on the example section of the navigator «Economics. Economic Sciences». It is determined that the thematic navigator contributes to the increase of the efficiency of the information search of sources of scientific information. It is found out that the presentation of the classification system is important in the form of an interactive hierarchical thematic knowledge tree, which allows the user to restrict the search to a certain thematic branch. A necessary element of modern inter-library communication is also the required introduction to the national library system of thematic search of an international classification system, such as UDC.

Keywords: section, rubric, thematic navigator, information search.